

ERGENLİK DÖNEMİ VE SOSYALLEŞME

Adolescence and Socializing

Şükriye ŞAHİN¹, Çağrı Çöven ÖZÇELİK²

ÖZET

Ergenlik dönemi hızlı fiziksel büyüme, zihinsel işlevlerde gelişme, hormonal, duygusal değişiklikler ve sosyal gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Çocuğun yetişkin dünyasına girmeye başladığı çocukluk ile erişkinlik arasındaki en uzun dönemdir. Ergen bu dönemde yeni deneyimlere ve maceralara açıktır. Ergen için arkadaşlık, beraberlik ve bulunduğu grupta kabul görmek önemlidir. Ergen aile üyeleri ile çatışma içindedir, bağımsızlık duygusu ön plandadır. Ergenin sosyalleşmesi ergenin doğuştan itibaren toplumun üyeliğini kazanmasında belli aşamalardan geçerek kendinden beklenen uygun rol ve normlardan haberdar olmasıdır. Ergenlik döneminde aile, okul, toplumsal gruplar ve kitle iletişim araçları, ergenin toplumsal kimliğini oluşturmasına ve toplumda saygınlık kazanmasında etkili olan etmenlerdendir. Ergenlik döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılmasında hemşireler büyük rol oynamaktadır. Hemşire ergenin toplum içinde fiziksel, duygusal ve sosyal yönden gelişimini sağlamaya yardımcı olur, ergenin ve ailenin haklarını korur ve savunur. Hemşire hem ergen ve ailesine hem de ergenin sosyalleşmesine katkı sağlayan okul yönetimi ve öğretmenlerine eğitim ve danışmanlık rollerini de yerine getirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ergen, ergenlik dönemi, sosyalleşme, hemşire

ABSTRACT

Adolescence is a period of a rapid physical growth, improvement in mental function, hormonal, emotional changes and social development. Adolescence is the longest period between childhood and adulthood which children began to enter the adult world. Adolescent is open to new experiences and adventures in this period. Friendship, togetherness and acceptance in a group is important for an adolescent. Adolescents are in conflict with family members, sense of independence is at the forefront. Socialization of adolescents is to be informed appropriate roles and norms which expected from themselves by passing certain levels for gaining the membership of the society from birth. Family, school, social groups and mass media are the effective factors in constitution of social identity and gaining social respectability. Nurses plays a major role for overcoming adolescence in a healthy way. Nurse helps adolescence for physical, emotional and social aspects of development. Nurse protects and defends the rights of the adolescent and family and also performs training and consultancy roles which contribute school direction and teachers for adolescent socialization, adolescence and his/her family

Key Words: Adolescent, adolescence, socialization, nurse

¹Arş. Gör. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD-İSTANBUL

²Yrd. Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD-İSTANBUL

Yazışma Adresi

Arş. Gör. Şükriye ŞAHİN

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Tıbbiye Caddesi 34668 Haydarpaşa / İSTANBUL

e-mail: s.firinci@windowslive.com

Tel: 0216 330 20 70

Geliş tarihi/Received:24/06/2015 ; Kabul tarihi/Accepted: 04/06/2016

GİRİŞ

Bireyin doğumundan itibaren büyüdükçe birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkar. Her birey, diğer insanlarla bir arada yaşamak ister ve çevresiyle uyum içinde olma ihtiyacıdır. Sosyal gelişme, ergenin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Ergenin diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı hayatının ilk yıllarındaki öğrenmelere bağlıdır. Toplumdaki diğer bireylerle iyi ilişkiler kuran ergenler bu davranışı çocuklukta öğrenme ile kazanır. Günümüzde özellikle ergenin sosyalleşmesinde aile ilişkileri, okulu, arkadaş ilişkileri ve kitle iletişim araçları gibi etmenlerin önemli etkisi vardır (Steinberg 2013;Yavuzer 2013). Ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması, toplumsal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimin karşılanmasında ve ergenin yaşamında etkili olan ilk temel kurum ailedir. Gerek ailenin eğitiminde gerekse ergenin sosyalleşmesini sağlayan diğer etmenlerin eğitimi konusunda hemşirenin rolü önemlidir (Ocakçı 2015).

“Ergen” sözcüğü Batı literatüründeki “adolescent” in karşılığı olarak kullanılır ve Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmektedir. Ergenlik günümüzde bireyde gözlenen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak tanımlanabilmektedir (Yavuzer 2013). Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir ara dönemdir (Kulaksızoğlu 2014). Ergenlik kavramı, tanımı, gruplandırma ve yaş dilimleri içindeki yeri, değişik toplumlarda ve dönemlerde, değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır (Yavuzer 2013). Ergenlik, biyopsikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan, çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan dönemdir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 10-19 yaş arası adölesan, 15-24 yaş arası gençlik dönemi, 19-24 yaş arası ise genç insan olarak tanımlamıştır (<http://www.who.int>). UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ise ergenliği, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan, 15-24 yaş dilimleri arasındaki insan olarak tanımlamıştır (<http://www.unesco.org>).

Bu makalede, ergenlik dönemi ve sosyalleşme arasındaki ilişkinin ve hemşirenin bu süreçteki rolünün açıklanması amaçlanmıştır.

ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik döneminin özellikle üreme organlarının büyümesi, gelişmesi ve işlevlerine başlamasıyla tamamlandığı kabul edilir. Ancak ergenlik, tek başına fiziksel olgu değil, diğer olguları da içeren yaşam dönemidir. Bu nedenle ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, yetişkinliğe geçiş dönemidir (Ocakçı 2015). Ergenlik, ülkemizde kızlarda ortalama olarak 10-12, erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlar ve genellikle 21 – 24 yaşları arasında sona erer (Törüner ve Büyükgönerç 2012). Ergenin bu dönemdeki gelişiminin daha iyi anlaşılabilmesi için ergenlik dönemi başlıca erken, orta ve geç ergenlik dönemi olarak üç alt dönemde incelenmektedir (Ocakçı 2015; Törüner ve Büyükgönerç 2012).

Erken ergenlik dönemi (11-14 yaş), hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimlere (boy uzaması, vücut kitlesinde artış, ikincil cinsel karakterlerin gelişimi) beden yapısında farklılıklara neden olur. Ergen vücudundaki bu hızlı değişime uyum sağlamakta zorlanabilir, bu değişiklikleri benimseyemediği için çevresindeki kişilere karşı davranış ve tepkilerinde ani çıkışlar gösterebilir (Arıkan ve ark. 2013;Ocakçı 2015). Hızlı büyüme ve cinsel gelişim kızlarda erkeklerden iki yıl kadar önce olmaktadır (Kulaksızoğlu 2014). Erken büyüme erkek ergenlerin ruh sağlığına olumlu etki yaratırken, kızlarda akran grubuna ayak yurdurmakta güçlük yaşayabilecekleri düşüncesiyle düşük benlik saygısına, yüksek depresyon oranına, anksiyete ve yeme bozuklukları gibi sorunlara neden olabilmektedir (Arıkan ve ark. 2013; Behrman ve ark. 2000; Ocakçı 2015). Ergenliğin başlarındaki önemli değişimler ergenin anne-babası ve çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin ne de çocuk olarak algılanmakta ve anne-baba ile yetişkinler, ergenlerin neler yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda farklı fikir ve yaklaşımlar öne sürmektedir (Kulaksızoğlu 2014). Ergenin bu dönemde arkadaşlarıyla etkinliklere katılma eğilimi ağır bastığı için artık ebeveynlerinin fikirlerini ve güvenirlüklerini sorgular, onların otoritesine başkaldırır, itaat ve bağımsızlık arasında karmaşık duygular yaşar. Bu duygular ergenin bilişsel süreçlerini karmaşık hale getirebilir (Behrman ve ark. 2000;Ocakçı 2015).

Orta ergenlik döneminde (15-17 yaş),ergen yeni bedenine alışarak daha rahat davranmaya başlar ve yeni vücudunu kapsayacak kişilik arayışına girer. Bu dönemde bağımsızlık dürtüsü güçlendiği için kendilerini ebeveynlerinden uzak tutma çabaları, özellikle akran ilişkilerini karşı cins

üzerine yapmaları, kendilerini her şeyi yapabilir olarak algılamaları ve otonomi istemeleri ebeveynleri ile çatışmaya neden olabilir (Hockenberry 2011; Ocakçı 2015). Bu nedenle ergenlerin aileleri bu dönemi ergen gelişiminin hayal kırıklığı dönemi olarak tanımlar (Arıkan ve ark. 2013; Behrman ve ark. 2001). Bu dönemde akran baskısı, bir grubun üyesi olma düşüncesi ve başka gruplara karşı korunma gereksinimi ergeni çetelere katılım konusunda teşvik eder. Ergen çetelerin oluşumu ve çete aktivitelerine katılım açısından risk taşıyan bir dönemdedir (Arıkan ve ark. 2013). Orta ergenlik döneminde ergenler hoşlandıkları kişiye ilgilerini ifade eder ve karşı cinsle arkadaşlıkları kısa sürme eğilimindedir. Ergenler cinsel çekiciliklerini denemek veya toplumsal cinsiyetin çeşitli yönlerini denemek isteyebilir ve kendilerini risk taşıyan bir durum içerisine sokabilirler (Ocakçı 2015; Törüner ve Büyükgöncü 2012).

Geç ergenlik döneminde (18-21 yaş), ergenlerin kendi kararını verip kendi seçimini yapma konusunda çelişkileri azalır, kendi ilgi ve yeteneklerini daha iyi tanırlar. Ebeveynlerinin ve çevresindekilerin ergene karşı gösterdikleri tavırlar daha az müdahaleci olmaktadır (Kulaksızoğlu 2014). Ergen karşılaştığı sorunları ele alma ve onlarla başetme konusunda daha uyumlu ve hayat boyu sürecek olan meslek, iş, eş seçiminde daha gerçekçidir (Ocakçı 2015). Bu dönemde ergenler düşüncelerini deneyimleri ile birlikte içselleştirene kadar aşk, sosyal konular, etik ve yaşam stilleri açısından idealist olma eğilimindedir (Arıkan ve ark. 2013). Geç ergenlik döneminde arkadaş grupları önemini yitirir. Bireysel ilişkiler öncelik kazanır ve samimi ilişkiler kişiliklerinin önemli parçasını oluşturur. Ergenin karşı cinsle de ilişkileri yakın, sevgi dolu, gerçekçi, uzun süreli ve iyi anlaşmayı içerir (Ocakçı 2015). Ergen; bu üç alt dönemde farklı fiziksel, duygusal ve sosyal gelişim özellikleri göstermektedir. Bu özellikler ergenin toplum içinde yer edinmesini de önemli ölçüde etkilemektedir.

SOSYALLEŞME SÜRECİ VE ERGEN

Sosyalleşme, bir sosyal olgu olarak bireyin doğuştan itibaren toplumun üyeliğini kazanmasında belli aşamalardan geçerek kendinden beklenen uygun rol ve ilgili normlardan haberdar olmasıdır (Aksüt ve Batur 2007). Başka bir ifadeyle, sosyalleşme, bir öğrenme süreci olarak yaşadığı toplumun istediği şekilde bir toplum üyesi haline gelmesi için toplumun sosyo-kültürel değerlerini çocuğa aktarma sürecidir (Steinberg 2013). Bir birey aile, okul, akraba ve arkadaş çevresiyle içinde yaşadığı

toplumun örf, adet ve geleneklerini öğrenmekte, o toplumun norm ve değerlerine uygun davranışlar sergilemeye çalışmaktadır (Kulaksızoğlu 2014).

Çocuğun eğitiminde aile, okul, toplumsal çevre çok önemli ve etkili araçlardır. Bu araçların bir ya da birkaçının eksikliği, çocuğun zayıf bir kişilik geliştirmesine neden olabilir. Eğitim açısından aile, okul, toplumsal çevre birbirini tamamlayan fonksiyonlara sahip yapılarıdır (Steinberg 2013). Aynı zamanda sosyalleşme süreci içerisinde kitle iletişim araçlarının da etkisi görmezden gelinmemelidir. Bu iletişim araçları özellikle televizyon, çocuğa çok farklı kaynaklardan iletiler sunmakta ve çocuğun toplumsal kimliğini biçimlendirmesinde etkili bir rol oynamaktadır (Öztürk 2007; Yavuzer 2013).

Ergen, sosyalleşmesini henüz tamamlamamış bir bireydir. Ergen, çocuk değildir ama henüz olgun ya da yetişkin bir birey de değildir. Bu bakımdan ergen çocukluk ve olgunluk arasında geçiş yaşamakta olan kişi olarak kabul edilir. Ergenlik dönemindeki ergenler bir taraftan kendilerini yetişkin sayarak tutum ve davranışlarını çevrelerindeki büyüklere göre ayarlarken diğer taraftan çocukluklarına devam ederler (Öztürk 2007). Ergen, bu dönemde hızlı bir sosyalleşme süreci içerisindedir. Her ne kadar sosyalleşme ömür boyu süren bir süreç olsa da bireyin çocukluktan gençliğe geçiş aşamasında sosyalleşme araçlarıyla birlikte devamlı olarak bedensel ve zihinsel olarak duygu, düşünce, davranış ve tutum biçimlerinde de bir değişim görülmektedir (Brown 2004; Steinberg 2013). Hangi toplumda olursa olsun bu çağın temel özellikleri duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrilmeye, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası şeklindedir (Yavuzer 2013). Ergen, toplumda saygınlık kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinim duyar. Toplumsal uyum, geniş ölçüde bu gereksinimin karşılanmasına bağlıdır. Bu uyum ergenlik dönemindeki deneyimlerle kazanılmaktadır. Bu dönemde ergen hemcinslerinden oluşturduğu grup içinde faaliyetlerini düzenlemeye çalışmaktadır. Çevresinde, sürekli "onun gibi olmak" istediği kişileri arar. Böylece özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verirken, yetiştiği çevrenin ekonomik ve sosyo-kültürel koşullarının etkisi altında, sorumluluk ve bağımsızlık arasında denge kurmak ister (Ocakçı 2015; Yavuzer 2013). Örneğin ilkel toplumlarda çocukluktan ergenliğe geçiş "kabul töreni" adı verilen törenlerle olur. Ergen artık erişkin olarak kabul edilir. Topluma girişi, üyeliği kabul edilişi simgeleyen bu törenlerde, ergen havaya fırlatılır, yere düştüğü zaman

dövülür daha sonra sünnet edilir ve uyması gereken kurallar açıklanır. Törenler süresince acı ve işkenceye dayanıklılık erişkinlik belirtisi olarak sayılır (Ocakçı 2015;Yavuzer 2013).

Sosyalleşme süreci içerisinde olan ergenler her ne kadar geleneksel değerlere bağlı olsalar da modernleşmenin etkisiyle sahip oldukları bir takım kültürel öğelerde değişiklikler gözlenmektedir. Örneğin ergen, sosyalleşmenin bir aracı olan kitle iletişim araçları aracılığı ile yurt dışında olup bitenleri, günlük hayatını ilgilendiren durumları rahatlıkla takip edebilmektedir (Avcı 2006; Öztürk 2007).

Sosyalleşme, ergenin duygu, düşünce, tutum, davranış, eylem, amaç ve beklentileri ergenin temel kişilik yapısına, ergenlik dönemine özgü psiko-sosyal özelliklerine, ergenin yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerine bağlıdır. Aile, okul, toplumsal gruplar ve kitle iletişim araçları bu kavramı etkileyen önemli etmenlerdendir.

SOSYALLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN ETMENLER

Aile

Aile anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumsal bir kurumdur. Aile üyeleriyle birlikte sosyo-kültürel görevlerini ve biyolojik işlevlerini yerine getiren, bu şekilde neslin devamını sağlayan sosyal bir kurumdur (Yavuzer 2005; Yavuzer 2010). Diğer bir deyişle aile yapı ve işlevleri zamanla değişmekle birlikte, insan neslinin devamını sağlayan, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, üyelerinin duygusal olarak doyuma ulaştıkları, toplumun maddi ve manevi zenginliklerinin kuşaktan kuşağa aktarıldığı, biyolojik, psikolojik, ekonomik ve hukuksal işlevleri bulunan toplumsal kurumlardan biridir (Collins ve Laursen 2004; Steinberg 2013). Ergenin sosyalleşmesi ilk olarak ailede başlar ve ergen toplumsal rollerini bu kurum içinde öğrenir. Aile ergenin eğitimini sağlayarak onu geleceğe hazırlar ve ona yaşadığı toplumun kültürünü aktarır (Razon 2003;Yavuzer 2010). Aile, bireyin topluma uyum sağlamasında önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Toplumda hâkim olan “doğru” ve “yanlış”, “iyi” ve “kötü” değer yargıları aile süzgecinden geçerek bireyin bilincine yerleşmektedir (Collins ve Laursen 2004; Steinberg 2013). Ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumları, çocuğun sosyalleşmesini etkilemektedir. Kültürel bakımdan zengin bir aile ile sadece günlük olay ve ihtiyaçları ifade edecek kadar bir kelime hazinesiyle konuşan bir ailede yaşayan çocuğun sosyalleşme süreci aynı olmamaktadır (Yavuzer 2005; Yavuzer 2013). Farklı sosyal statü veya eğitim seviyesindeki

ailelerde dünyaya gelen çocukların zihinsel gelişme düzeyleri birbirinden farklılık gösterir. Bazı ailelerde çocuk bir birey olarak dikkate alınmaz, soruları çoğu defa cevapsız bırakılır, duygu ve isteklerine önem verilmez. Bir diğerinde ise çocuğun istekleri, arzuları ve merakları dikkate alınır ve çocuğa her konuda gereken açıklama yapılır. Bu iki tip ailede yetişen çocukların sosyalleşmeleri de benzer olmayacaktır (Pembecioğlu2006). Aslan ve Cansever (2007)' in Hollanda'da 50 öğrenci 50 veli, Türkiye'de 82 öğrenci ve 82 veli ile yaptıkları çalışmada çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katılımında ebeveyn ile etkileşimin etkinliklere katılımı destekleyici yönde olduğu; ancak, Türk ailelerinin bu konuyu daha çok okulun sorumluluğuna bıraktığı, Hollandalı ailelerin ise bunu öncelikli sorumlulukları olarak düşündükleri, aile içi boş zaman değerlendirme etkinliklerine yönlendirdikleri ve okulda destekledikleri belirlenmiştir.

Çocuğun sosyalleşme sürecinde aile türü de oldukça önemlidir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ile anne ve babası boşanmış ya da anne veya babası vefat etmiş parçalanmış bir ailede yetişen çocukların sosyalleşmesi aynı değildir. Her anne ve babanın amacı mutlu, başarılı ve sağlıklı çocuklar yetiştirmektir. Çekirdek aile tipinde çocuk, anne ve babası yanında sosyalleşirken, parçalanmış aile tipinde çocuk annesi veya babasıyla ya da akrabalarının yanında sosyalleşmektedir (Yavuzer 2005; Yavuzer 2013).

Okul

Okul bütün toplumlarda ailenin yanında sosyalleşmeyi sağlayan unsurlar arasında, çocuğun psiko-sosyal gelişimindeki beklentilerine cevap veren eğitim kurumudur. Aynı zamanda resmi bir öğrenme kurumu olan okulun amacı, çocukların bilgi ve kültürlerini arttırmak, onları sosyal sistemin sürekliliğini sağlayan bireyler olarak yetiştirmelerini sağlamaktır (Öztürk 2007). Okulun fonksiyonlarında zamanla büyük değişiklikler meydana gelmekle birlikte çocuğun hayata hazırlanmasında ve sosyalleşmesindeki rolü önemini korumaktadır. Örneğin, okul çağında olan çocuklar arkadaş grupları ile birlikte zorlukların üstesinden nasıl gelinebileceğini, okul içi ve okul dışı hareketlerini, karşı cinsle yaklaşmanın yollarını öğrenmeye çalışırlar. Geçmişte okul sadece öğretmenler aracılığıyla bilgi veren bir eğitim kurumu iken günümüzde, modern teknoloji okul ve öğretmenin rolünü ve önemini daha da arttırmıştır. Öğretmen, artık sadece bilgi aktaran bir kişi olmaktan çıkmış, öğrencilerine modern teknoloji ve yayın araçlarının türlerini tanıtan, öğrenimin stratejisini gösteren

(Kulaksızoğlu 2014; Yavuzer 2005; Yavuzer 2013), tıpkı anne ve babası gibi çocuğun psikolojik ve toplumsal görünümüyle ilgilenen ve çocuğun sosyalleşme sürecine katkıda bulunan kişidir (Kulaksızoğlu 2014; Steinberg 2013; Yavuzer 2005; Yavuzer 2013). Okul boş zamanlarının değerlendirilmesi açısından çocuğa çok büyük katkılar sağlamaktadır. Okula giden çocuk, okulda hem boş zamanının bir bölümünü değerlendirmekte hem de okuldan aldığı eğitimle içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve değer yargılarını öğrenerek bir eğitim öğretim süzgecinden geçmeye çalışmaktadır (Kulaksızoğlu 2014; Yavuzer 2005; Yavuzer 2013).

Toplumsal Gruplar

Toplumsal grup aralarında karşılıklı iletişim ve etkileşim bulunan, ortak duygu ve değerleri paylaşan, birbirlerinin varlığından haberdar olan ve kendilerini aynı gruba mensubiyet duygusuyla bağlı hisseden insan topluluğu anlamına gelir. Toplumsal grupları sosyal sistemin küçültülmüş bir örneği olarak ele almak ve sosyal sistemin bir alt sistemi olarak değerlendirmek mümkündür (Okumuş 2014). Bu bakımdan toplumsal grupları insanların ortak amaçlarını gerçekleştirme için, aralarında belli bir işbirliği kurarak, karşılıklı ilişkiler sonucu oluşturdukları organizasyonlar şeklinde tanımlamak da mümkündür (Avcı 2006; Mckay et al. 2010; Okumuş 2014). Özellikle çocukların sosyalleşmesinde oyun ve akran gruplarının etkisi oldukça büyüktür. Belirli bir yaştan itibaren çocuklar, kendi dünyalarına ait bir takım problemleri konuşmak ve paylaşmak için ailesinden çok akran gruplarına ihtiyaç duyarlar (Avcı 2006; Okumuş 2014; Steinberg 2013). Çevik ve Atıcı (2008) 'nın Adana'da 532 lise son sınıf öğrencisiyle yaptığı çalışmada ailelerin ergenin arkadaşlık ilişkilerine müdahale etme sıklığının %43, müdahale eden aile bireyinin en çok anne olduğu, bunu sırasıyla baba, bütün aile ve kardeş seçeneğinin izlediği belirlenmiştir. Aynı zamanda kızlarda arkadaşlık ilişkilerine müdahale eden aile bireyinin anne, erkeklerde ise baba olduğu saptanmıştır. Benzer bir çalışmada Gündoğdu (2003) anne-baba ve öğretmenlerin çocukların arkadaş seçimine müdahale ettiklerini bildirmiştir.

Aileler çocuklarının arkadaşlarını aileden, akrabadan, mahalle ve komşularından seçmelerini istemektedirler. Bu nedenle aileler ergenlerin arkadaş grupları ile vakit geçirmelerine izin vermeli ve ancak ergenin arkadaş grubunu da yakından tanımalıdır.

Kitle İletişim Araçları

Latincesi "common" ve "communicate" kelimelerinden türeyen; "communication" terimi, günümüzde "bilgi ve düşüncelerin yazılı ya da sözlü olarak aktarılması, yayılması" anlamında kullanılmakta, Türkçe'de "haberleşme" ve "iletişim" sözcüklerine karşılık gelmektedir (Mckay et al. 2010). İletişim en az iki kişi arasındaki bir eylem olarak tanımlanmanın yanı sıra belirli bir kaynaktan kodlanan mesajların belli yer ve zamanda, kitle iletişim araçları aracılığı ile bir amaç doğrultusunda kitlelere ulaşması eylemidir (Mckay et al. 2010; Korkut 2000). Kitle iletişimi ise bilinmeyen sayıdaki bireylere ulaşmaktır. Ayrıca kitle iletişimi halk için üretilen ve onun hızlı bir şekilde tükettiği, halka ait kamusal, hızlı ve geçici bir iletişimdir (Pembecioğlu 2006).

Günümüzde televizyon, radyo, internet ve cep telefonu gibi çeşitli kitle iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler bireylerin hayatına kolaylıkla girmekte ve insanlar için vazgeçilmez unsurlar olarak görülmektedir. Kitle iletişim araçları haber verme, bilgilendirme, eğitime, eğlendirme gibi çok değişik işlevler üstlenen (radyo, televizyon, gazete, dergi, vb.) araçların geneline verilen isimdir. Bunlar basılı, görsel ya da işitsel yayın araçları şeklinde olabilir. Sosyalleşmenin önemli bir aracı olan kitle iletişim araçları, insanları yönlendirme gibi toplumsal bir güce sahiptir (Mckay et al. 2010; Pembecioğlu 2006). Günümüz koşullarında bu araçlar, artık sadece eğitim aracı değil aynı zamanda bireyleri yönlendirme araçları olarak da kullanılmaktadır (Pembecioğlu 2006; Yavuzer 2005; Yavuzer 2013). Bu anlamda medya, toplumdaki sosyal olayların habercisi konumundadır. Aile ve okul gibi sosyalleştirme araçlarının etkisinin azaldığı yerde medya devreye girmektedir. Bu nedenle medyanın işlevlerini yerine getirirken, toplumu ve özellikle çocukları olumsuz davranışlara yönlendirecek programlardan sakınması gerekir. Gazeteler ve dergilerde çıkan haberler, çocuğun zihninde takılıp kalmakta ve onun zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Baba, anne ve kardeş katilleri, hırsızlık, çetecilik, tecavüz ve adam yaralama olayları günlük gazetelerin içinde yer almaktadır (Korkut 2000). Bu tür haberler ergeni şiddete yönlendirebilmekte ve ergenin kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bakımdan çocuklara hangi tür gazetelerin okutulmasının yararlı olacağı konusunda anne ve babaya önemli görevler düşmektedir (Siyez 2011). Anne-babaya düşen görevler sadece basılı yayımla sınırlı kalmamaktadır. Günümüz koşulları değerlendirildiğinde televizyon, bilgisayarlar, telefonlar, internet hayatımızın ve ergenlerin hayatının büyük

bölümünde yer almaktadır. Kitle iletişim araçlarından biri olan televizyon çocuklar tarafından tercih edilmesinden dolayı önemli bir sosyalleştirme aracıdır. Televizyon seyrenin bir aile aktivitesi olduğu göz önünde tutulursa, çocukları zararlı olabilecek yayınlardan korumak da ailenin temel görevidir. Haber programları da dahil olmak üzere televizyon yayınlarının çoğunluğu zararlı unsurlar içermektedir. Bundan dolayı bir program izlerken çocuklarla beraber aynı odada bulunan aile büyükleri onlara neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında bilgi vererek, televizyonun olumsuz etkilerini ortadan kaldırırlar. Böylece çocuklar, zararlı olabilecek programları tek başına izlediklerinde onları nasıl yorumlayacaklarını öğrenmiş olurlar (Funk 2003; Korkut 2000; Pembecioğlu 2006). Televizyonun yanı sıra en önemli kitle iletişim araçlarından birisi de bilgisayar, teknoloji ve internet yararlarının yanı sıra ergeni olumsuz da etkilemektedir (Funk 2003; Pembecioğlu 2006; Yavuzer 2005; Yavuzer 2013). İnternet aracılığıyla bir taraftan insanlar arasındaki mesafe ve ayrılık daha katlanılır hale gelmiş, yeni arkadaşlık biçimlerinin gelişmesi sağlanmış, diğer taraftan da evlerin içine internetin girmesiyle birlikte, insanlar aile ve arkadaş çevresiyle daha az zaman geçirmeye ve birbirleriyle iletişim kuramamaya başlamıştır (Karagülle ve Çaycı 2014). Aynı zamanda dünyanın ya da ülkemizin farklı noktalarında insanlarla iletişim kurma imkanına sahip olmakta ve tanımadıkları insanlar tarafından istismar edilebilmektedirler. Güllü ve ark. (2012) 12-18 yaş arasında bulunan 10.800 gençle yaptığı araştırmada %92'sinin evinde internet erişiminin olduğu, bu ergenlerin çoğunluğunun zamanının büyük bir kısmını sanal sohbet ortamında tanıştığı kişilerle mesajlaşarak, sitelerde dolaşarak, oyun oynayarak geçirdiğini, yalnızca %1'inin araştırma yapmak ve ders çalışmak için interneti kullandığını, yaygın internet kullanan ve bilgisayar oyunları ile zamanını geçiren ergenlerin sosyal gelişimlerinin önemli ölçüde gerilediğini ve öz güvenlerinin düşük, sosyal kaygı düzeylerinin ve saldırganlık davranışlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaman ve Peker (2012) arkadaş ortamı, intikam alma, arkadaşları arasında saygınlık kazanma ve gerçek hayatta yapamadığı saldırgan davranışları sanal ortamda gerçekleştirmesinin ergenlerde siber zorbalığa yol açtığını belirlemiştir. Köse ve ark. (2012) hemşirelik öğrencilerinin internet bağımlılık puanlarının düşük olduğunu, Balcı ve Gülnar (2009) üniversite öğrencilerinin % 51.6'sının problemleri internet kullanıcısı olduğunu bulmuştur. Cep telefonları da günümüzde hemen her yaşta kişinin sahip

olduğu iletişim araçlarındandır. Bu iletişim araçları ile artık kişilere ulaşmak çok daha kolay hale gelmiştir. Telefonla sadece konuşulmamakta her türlü işlem de yapılabilmektedir. Ayrıca cep telefonları artık ekonomik yönden iyi olan kişilerin ve yetişkinlerin sahip olduğu bir araç olmaktan çıkmış, gençlerin hatta çocukların kullandığı bir iletişim aracı haline gelmiştir. Aynı evin içinde dahi bireyler sözlü iletişim kurmak yerine birbirleriyle mesajla iletişim kurabilmektedirler (Ergin 2000; Karagülle ve Çaycı 2014). İnsanın yaşam döngüsünün bir kısmını oluşturan ergenlik dönemi, kimi ergen için fazla sorun oluşturmazken, kimilerinde ise baş edilmesi gereken sorunların olduğu bir dönem olarak kendini göstermektedir. Bu çerçevede aile yapısı, anne-baba-çocuk ilişkileri, arkadaş, okul çevresi, televizyon ve internet gibi etkenlerden biri ya da birkaçı ergenlerin sosyalleşmesini farklı şekillerde etkilemektedir.

ERGENLİK VE SOSYALLEŞMEDE HEMŞİRENİN ROLÜ

Sürekli değişen ve gelişim gösteren toplumsal değerler içinde ergen, eğitim yaşamında başarılı olmak, toplumda saygınlık kazanmak, arkadaşları ve çevresinin onayını almak gibi konularda kaygı duymaktadır. Tüm ergenlik dönemi evrelerine bakıldığında ergenin sosyalleşmesi açısından dönem özelliklerine göre olumlu ve olumsuz evrelerin olduğu kabul edilmektedir. Ergenin bu evreleri olumlu bir şekilde atlatabilmesi için kendisinin ve çevresinin yardımına gereksinimi vardır. Bu gereksinimlerin karşılanmasında çocuk hemşireleri büyük rol oynar (Arıkan ve ark. 2013; Büyükgönenç ve Törüner 201; Steinberg 2013). Ergenlerin çoğu sağlık problemleri önlenbilir nitelikte olduğu için birinci basamak sağlık sistemine önemli görevler düşmektedir. Ergenlere yönelik koruyucu sağlık hizmeti veren merkezlerde, 11-21 yaşları arasında, en azından birer kez erken, orta ve geç ergenlik dönemlerinde görüşülmesi gerekmektedir (Özçakar 2010). Bu nedenle hemşirenin ergen ve ailesini sağlık bakım hizmetleri ve diğer disiplinlere yönlendirebilme gibi önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Sağlık kurumunda ergen izleminde sosyokültürel farklılıklara dikkat edilmeli, aile ve ergen ile ayrı ayrı görüşmeler yapılarak gizlilik ilkesine uyulmalıdır. Ergenin büyüme gelişmesi, sadece sosyal değil fiziksel, cinsel, duygusal yönden de bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu özelliklerin hepsi iç içedir ve sosyalliği olumlu ya da olumsuz olarak etkileyecektir. Bu nedenle yaş ve gelişimsel düzeyine uygun olarak ergene ve ailesine eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmelidir. Ailelere yönelik eğitim

programlarında ailenin olanakları doğrultusunda ergenle birlikte katılabileceği sosyal etkinlikler planlanmalıdır (Özçakar 2010; Steinberg 2013).

Çocuk hemşiresinin rehberlik edebileceği konular şunları içermelidir;

Ergene yaptığı her şeyin sorumluluğunu yüklenmesi gerektiğini öğretmek,

Ergene iyi bir örnek olarak, öz-disiplin ve öz-saygı bilincini vermesini sağlamak,

Ergenin ailede karar alma ve uygulama mekanizmasına katılımı sağlanarak özgüven kazanmasına katkıda bulunmak,

Ailelerin ergene karşı tutumlarında ve kuralların uygulanmasında tutarlı davranmaları konusunda dikkat etmelerini sağlamak.

Kontrolcü, baskıcı veya aşırı koruyucu tutumlar ergenlerin farklı sosyal tavırlar geliştirmelerine neden olabileceğinden ailelere demokratik ve eşitlikçi bir ortamda çocuklarını yetiştirmelerini önermek (Arıkan ve ark. 2013;Steinberg 2013)

Ergenin disiplinini sağlarken, özerkliğine müdahale etmemek,

Ergenin kişiliğine zarar verecek eleştiriler de bulunulmaması, aşırı şekilde nasihat ve rilmemesi gerektiği ve bir konunun çok uzatılmaması gerektiği konusunda aileyi bilgilendirmek,

Ergeni hiçbir zaman başkasının önünde eleştirmemek, davranışlarını başkalarıyla karşılaştırmamak konusunda aileyi ve eğitimcileri bilgilendirmek (Steinberg 2013; Yavuzer 2013)

Ergen kültürüne özgü değerleri toplumsal gruplar içinde, kendi arkadaş grubu içinde, yaşayarak öğreneceğinden, ebeveynlere ken dileriyle olan bağların zayıflayacağı endişesi ile arkadaş ilişkilerini engellememeleri konusunda bilgi vermek (Kulaksızoğlu 2014)

“Çocuğuma güveniyorum ama çevreye güvenmiyorum” görüşüyle ergenlerin eve haps olması da doğru değildir. Sokağa çıkmayan ergen, bilgisayar oyunu oynamaya mecbur da kalabilmektedir. Bu açıdan takibi elden bırakmadan ergenlerin olumlu arkadaşlık kurmaları sağlanmalıdır. Ergenlerin sanal ortamlardan daha çok uygun ortamlarda arkadaşlarıyla görüşmeleri sağlanabilir. Aileye bu konuda destek olmak (Steinberg 2013).

Ergenlere yaşlarına uygun görev ve sorumluluklar verilmesini sağlamak (spora yönlendirmek vb.)

Son yıllarda yaygın olarak kullanılan kitle iletişim araçlarının kullanımı açısından ergene sınırlamalar getirilmesi ve ailenin internet üzerindeki gözetimini hiçbir zaman bırakmaması gerektiği konusunda aileyi bilgilendirmek gerekir (Kulaksızoğlu 2013; Mckay ve ark. 2010; Yavuzer 2005).

Ergen ayrıca gününün büyük bir çoğunluğunu okulda geçirdiği için ergenin

sosyalleşmesi konusunda öğretmenlere ve okul yöneticilerine de önemli sorumluluklar düşmektedir (Güngörmüş 2015). Örneğin, okullarda dans, müzik, resim, sporsal aktivite teler gibi ergeni sosyalleştirecek birçok faaliyet gerçekleştirilebilir. Böylelikle de ergenler arkadaşlarıyla sanal ortamlarda vakit geçirmek yerine yüz yüze iletişim kurma imkanı kazanacaklardır.

SONUÇ

Topluma, toplumsal kültür ve değerlere, yeni kimliğine uyum sağlamaya çalışan ergenin yetiştirilmesi dikkat edilmesi gereken bir konudur. Bireysel olgunlaşma süreci devam eden ve özel ilgi isteyen ve grup, sosyalleşme sürecinde dünyaya ayak uydurması ve toplumda saygınlık kazanması açısından rehberliğe gereksinim duyar. Ergenin sosyalleşmesine rehberlik edebilecek anahtar kişilerden olan çocuk hemşireleri, ergenin dönem özelliklerini göz önünde bulundurarak ergenin sosyalleşmesi açısından ailenin, okulun, toplumsal çevrenin ve kitle iletişim araçlarının önemli etkileyici faktörler olduğunu bilmeli ve bu sürecin olumlu bir şekilde tamamlanması için hem ergene hem de ailesine yol gösterici olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Avcı M. Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2006;7 (1):39-64.
- Aksüt M, Batur Z (2007) İnternet perspektifinde ergenlerin sosyalleşme ve iletişim kurma süreci. Akademik Bilişim Konferans Bildirisi, Kütahya, Yenidoğan Cilt ve Kurtasiye Mal. Tic. Ltd. Şti., s.39-43.
- Arıkan D, Çelebioğlu A, Güdücü Tüfekçi F (2013) Çocukluk Dönemlerinde Büyüme ve Gelişme: Pediatri Hemşireliği. Z Conk, Z Başbakkal, H Bal Yılmaz, B Bolşık (Ed), Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara,s.53-101.
- Aslan N, Arslan Cansever B. Okuldaki sosyal etkinliklere katılımı ebeveyn çocuk etkileşimi (kültürlerarası bir karşılaştırma), Ege Eğitim Dergisi 2007; (8)1: 113-130.
- Balcı Ş, Gülnar B. Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 2009;(6)1: 5-22.
- Behrman RE, Kliegman RM, Jenson HB (2000) Growthand Development: Nelson’s Textbook of Pediatrics:Part II,16 th ed, WB Saunders, Phila Delphia, p.52-57.
- Behrman RE, Kliegman RM, Jenson HB (2001) Children With Special Health Needs: Nelson’s Textbook of Pediatrics: Pocket Companion to Accompany. WB Saunders Company, Phila delphia, p. 86-92.
- Brown BB (2013) Adolescents, Organized Activities, and Peers: Knowledge Gained and Knowledge Needed: Organized Out-of-School Activities: Settings for Peer Relationships. JA

- Fredricks, SD Simpkins (Eds.), San Francisco, Jossey Bass, p. 77-96.
- Brown BB (2011) Popularity in Peer Group Perspective: The Role of Status in Adolescent Peer Systems. Popularity in the Peer System. AHN Cillessen, D Schwartz, L Mayeux (Eds), New York, Guilford Press, p. 165-192.
- Büyükgöncü L, Törüner E (Eds) (2012) Büyüme ve Gelişme. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Temel Hemşirelik Yaklaşımları, Göktuğ Yayınları, Ankara, s.53-57
- Büyükgöncü L, Atıcı M. Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2008;17 (2):35-50.
- Collins WA, Laursen B. Changing relationships, changing youth: Interpersonal contexts of adolescent development. Journal of Early Adolescence 2004; 24(1) p.55-62.
- Ergin A, Birol C (2000) Eğitimde İletişim. Anı Yayıncılık, Kozan Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Funk JB (2003) How children experience playing video games. Proceedings of Acm International Conference. Carnegie Mellon University Pittsburgh, PA, USA, p.1-14.
- Güllü M, Arslan C, Dündar A ve Murathan F. İlk-öğretim öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılıklarının incelenmesi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012; 5(9): 89-100.
- Gündoğdu R (2003) İlköğretim 3. 4. ve 5. Sınıf Çocuklarının Arkadaşlık Konusundaki Görüşleri ve Arkadaşlık Seçimlerini Etkileyen Etmenler. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güngörmüş Z (2015) Adolesan Dönemi ve Aile. Aile Temelli Sağlık Yaklaşımı. Kuğuoğlu S, Demirbağ CS (Ed), Ankara, Akademisyen Tıp Kitabevi, s.213-225.
- Hockenberry JM (2011) Family Centered Care of the Adolescent Health. Nursing Care of Infants and Children. Philadelphia, Mosby, p.738-837.
- Karagülle AE, Çaycı B. Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. Türkçe Online Tasarım Sanat ve İletişim Dergisi 2014; 4(1):1-9.
- Korkut F (2000) Etkili iletişim becerileri, çatışma çözme biçimleri ve takım çalışması. Eğitici ve Yönetici Eğitimi Seminer Notları içinde. Eğitim-Sen Yayınları, Ankara, s.214-228.
- Köse D, Çınar N, Akduran F. Hemşirelik öğrencilerinde internet bağımlılığının kişilik özellikleri ve zaman yönetimi ile ilişkisi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2012;16(3):227-233.
- Kulaksızoğlu A (2014) Ergenlikte Sosyalleşme ve Ahlak Gelişimi: Ergenlik Psikolojisi. 16. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Mckay M, Davis M, Patrick F (2010), Çeviri Ö Gelbal, İletişim Becerileri, Ankara, HYB Yayıncılık, s.89-103.
- Üstüner Top F (2015) Yetişkinliğe Bir Adım Kala: Ergen Sağlığı Kitabı. AF Ocağcı (Ed), 1.Basım, Göktuğ Yayıncılık, Ankara.
- Özçakar N. Birinci Basamakta Adolesana Yaklaşım, Turkish Family Physician Online Dergi 2010; 1(1):23-28.
- Öztürk D (2007) Bilgisayar Oyunlarının Çocukların Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İzmir.
- Pembecioğlu N (2006) İletişim ve Çocuk. 2. Baskı, Ebabil Yayıncılık, Ankara.
- Razon N (2010) Çalışan Anne ve Çocuğu: Ana-Baba Okulu. H Yavuzer (Ed), İstanbul, 14. Basım, Remzi Kitabevi. p. 229-245.
- Steinberg L (2013) Ergenlik Çeviren F Çok, Ankara, İmge Kitabevi, s.21-254
- Siyez D, Kaya A (Eds) (2011) Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, 7.Basım, Ankara, Pegem A Yayınevi, p. 250-274
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2013) www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16055 (erişim: 20 Haziran 2015).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Learning To Live Together <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/> (erişim:24 Haziran 2015).
- World Health Organization (WHO), Maternal, Newborn, Child and Adolescent Health http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/en/ (erişim: 24 Haziran 2015).
- Yavuzer H (2013) Ergenlik Dönemi: Çocuk Psikolojisi. 36. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer H (2005) Gençleri Anlamak. 2. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer H (2013) Ana-Baba-Çocuk. 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yaman E ve Peker A. Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2012; 11(3):819 -833.